

ali z Dortmunda pivo
 manj debeli ki imajo
 v svojih trebuhih menuje
 hotelov kategorije B in C
 juhe z rezanci
 svinjske in telečje pečenke
 mešane solate
 peciva
 pepsi cole in vina
 iz Beneške Slovenije
 še manj debeli ki imajo
 v svojih trebuhih
 paštete sardine klobase
 sir kruh žemlje
 paradižnike paprike in
 sadne sokove iz bližnje
 samopostrežne trgovine
 Vsi se kopajo
 in vsi moljjo
 svoje trebuhe
 soncu nasproti
 in sonce jih greje
 in sonce se smeje
 in voda se smeje
 in metulji se smejejo
 in komarji se smejejo
 in fant
 ki prodaja sladoled
 se smeje
 in ves svet
 soncu se smeje
 ki greje in sije
 brez kategorij

Zakaj je Herkul tako dolgo odlašal

Florian
Lipusch

Tej zgodbi je dalo naključje močan narodni poudarek, vendar se je razrasla v drugačno smer, kot je bila prvotno zasnovana. Znano je ali pa ni, da sem se šele v svojih poznih moških letih, točno s svojimi šestinštiridesetimi leti, pridružil koroškimi čušom, torej razmeroma pozno, čeprav sem slovenskega rodu. Vendar so starši, šola, vzgoja in okolje takó vplivali name, da sem imel doslej lahko življenje.

Od takrat naprej, torej po svoji pridružitvi čušem, sem tudi menjal poklic: prodajam avtomate, prej sem deloval kot vodilni uradnik v državnem

inštitutu za pomoč deželam v razvoju. Zdaj ponujam gospodinjam avtomate, novo iznajdbo za brušenje nožev, škarij, sekir in tako dalje.

Nameraval sem zabeležiti svoje vtise in izkušnje s tega krošnjarenja po deželi, poročati o srečanjih in vseh ljubih in neljubih pripetljajih, ki doletijo vsakega krošnjarja, hotel sem torej popisati svoj poklic, življenje potujočega trgovca za avtomate, pa mi je naključje zgodbo kar v roki obrnilo in jo zasukalo v drugačno smer. Kaj se je zgodilo, kako se je zgodilo? Zašel sem med čuše pravzaprav zaradi zelo pičlih razlogov in brez prave pobude, tudi vzroka nisem imel nobenega in sem se šele na svojih poklicnih potovanjih, ko sem se ustavljal z avtomati pod pazduho, po vežah ali na pragih, поблиže seznanil z razmerami in okolji, v katerih živijo.

Neverjetne novice so mi prišle na ušesa, na čudne stvari sem naletel, tako da so me neke vznemirjale, čeprav sem si prizadeval, da ne bi mislil o njih; podatki so se nabirali in množili, podrobnosti jasnile. Veliko so voditelji čušov, tisti, ki v narodu nekaj veljajo, narodni veljaki torej, ukrenili v korist svojega ljudstva. Vsega na tem mestu ne morem naštet, čeprav bi to bilo zelo poučno. Le toliko naj obrazložim, da so storili to in ono, poskusili tu in poskusili tam, govorili, predlagali, zahtevali, v dveh besedah rečeno, veliko lepega so storili za svoje ljudstvo, in veliko dobrega, in veliko koristnega. Na čelu korakajo in ljudstvo stoji strnjeno kot en mož za svojimi voditelji; to lastnost mu je treba priznati, saj so njegove posebne vrline neovržene: skromni so, pridni in delavni, spoštujejo tuje in ljubijo svoje, želijo biti vódeni in v dobrih rokah, znajo slediti in ubogati; ubogati tudi tedaj, kadar jim porečejo: »Izginite od tod, kaj še iščete na tej zemlji, vaša ni, samo v napoto ste nam in težko se vas ogiblremo; tukaj je vrv, izdelana pri žitrajski Solidi, posebej za vas je zvita, za vaš vrat prikrojena! Kar se tiče drevesa, nismo izbirčni in zahtevni, lahko je tudi bruna ali durnik ali drog, kakor tisti slovenski ekstremist, ki se je obesil prve noči meseca oktobra z zastavo na njen drog pred občinsko hišo slovenskim mandatarjem-kimavcem pod nos; primer, ki ga je javnost ocenila za jako neprimeren dokument mirnega sožitja; in vse to nalašč v trenutku, ko se je narodni razvoj na Koroškem končno začel obračati na dobro.

Resnici na ljubo je treba priznati, da naši narodni veljaki z vrvjo ne soglašajo. Kar namreč zadeva zaukazano smrt na vrvi, so mnenja, naj čuši na Koroškem umirajo dostojno, avstrijsko, cerkveno, in to že v smislu drugih vatikanskih manevrov, za katere so zvedeli v zadnjem času tudi pri nas; takó naj umirajo čuši in naj ne umirajo tako nečastno kot tisti ekstremist. To se ne ujema z načrti, ki predvidevajo kar se da naravno pot, kajti ti načrti so humani, sporazumni, žegnani in ne predvidevajo nasilja; kjer je nasilje edino sredstvo in torej neobhodno potrebno, tam naj bo razpršeno v širino, tam naj bo tako na drobno posejano, da ga nihče več ne bo občutil kot nasilje. Čuši naj umirajo torej naravno in brez teatra, na tihem in po malem; malo zdaj, malo pozneje; košček danes, košček jutri; malenkost tu, malenkost tam; v skrbi za svoj osebni blagor naj mro in v pričakovanju zasluženega plačila na onem svetu, kjer je pravica in je obljubljeno plačilo, pismeno, pogodbeno je obljubljeno.

Temu navkljub bi bilo skrajno nespametno stati prekrižanih rok ob strani. Vključiti se moraš v trenja, ki jih rodi narod, deliti z drugimi skrb in odgovornost za obči blagor. Če ti ljudstvo naloži kakšno poslanstvo, brani in otepaj se ga, preden pristaneš, češ da nisi vreden take časti. To ti bodo v dobro šteli, čislali te bodo zaradi tvoje ponižnosti in z debelimi črkami bodo zapisovali tvoje ime. Hodi na seje, sestanke in zborovanja, udeležuj se zdihovanj, ki jih skličejo za razcvet naroda.

Dobro se pripravi nanje, že doma si oglej spored zdihovanja; ugotovi, da je zelo pester in zanimiv, da je za skupnost neobhodno potreben; čudi se, kako ste doslej mogli shajati brez njega; upaj, kaj upaj, prepričaj se, da so točke dnevnega reda jedrnate, prispevki tehtni, pripombe začinjene in zaključki udarni.

Na podlagi tega skuj svoj prispevek, obračaj ga na vse strani, na zobe ga položi in njegovo dolžino zmeri, preden ga položiš v mapo. Če treba, žrtvuj noč, ostani pokonci in skrbi za to, da bodo vsaj sosedge, pa tudi drugi ljudje, videli v oknu luč, ki naj gori pozno v noč, in bodo morda doumeli, kaj imajo, ko imajo tebe, in kaj bi imeli, ko bi te ne imeli, ki narodno deluješ. Glej, da se priboriš že nekako sredi zdihovanja do besede, to je najboljši, najplodovitejši trenutek; oglasi se čimprej, da prideš ob zaželenem času na vrsto, oglasi se glasno, prodorno in opazno, s tem da dvigneš roko, nekajkrat tudi potem še, ko si se bil že priglasiel k besedi. Skrbi za to, da te bodo morali brzdati; to ustvarja vtis, da se gibajo sredi perečih, daljnosežnih, narodnopomembnih vprašanj ter vročih želez, da poteka živahno razpravljanje, da se odločno in ogorčeno prikazujejo težave in skrbi, ki tarejo tvoje ljudstvo, v katerega naročilu si se pritolkel na to mesto. Kakor si ti do svojega nastopa kimal vsem dosedanjim točkam, tako glej, da bodo zdaj vsi kimali tvojemu izvajanju.

Dobro je, če delaš takóle: nasloni se nekoliko naprej, roke upri ob mizo, oči še povezni na figuro, ki si jo prej narisal v beležnico, in spravil z njo sosede v smeh, vztrajaj nekaj časa v tej drži, tako da bo vsakdo spoznal tvojo vnemo in jo nehote vdihal vase; občutil bo, kako te izpušča živčnost in se te polašča mir. Počakaj še, da leže ta mir po zbrani srenji, potlej suni glavo vznak in prični.

Zgodila se nam je velika krivica, tako začni, znova velika krivica, ki je povzročila zadrego in osuplost v narodnih vrstah na terenu in bi se ne bila smela zgoditi, ker bi jo bili morali preprečiti, tako povej; seveda se je zgodila nepričakovano, kot se je zgodilo nepričakovano vse, kar se je kdaj koli pripetilo: škoda še ni ocenjena, vendar vse kaže, da bo zlezla zelo visoko (ponazori to prispodobo z rokami!). Lahko poveš tudi kaj drugega; če si prej poslušal in nisi risal ravno figur v beležnico ter z njimi spravljal sosedov v smeh, lahko navežeš na svoje prednike in jim priznaš, da so stvar osvetlili zelo dobro, mnogo bolje, kot boš to zmoget ti, pri tem pa uporabi izraz zorni kot; občuduj bleščeče besede in se opravičuj za svoj šušmarski prispevček, ne prikrajšaj nikogar za priznavalni pogled, večkrat se povrni do

izhodišča in citiraj, kakor je povedal že moj sogovornik, tako reci, ali, kakor je stvar pravilno ocenil moj prednik, in tako dalje.

Potlej zahtevaj pravice (pri tem pokaži pesti, spodnjo čeljust porini naprej, deluj z njo!), povej, da je mera polna in je končno treba uresničiti določila in obljube, po toliko letih, po toliko vlogah in prošnjah in opominih in spomenicah in resolucijah (vloži dosti odmora!), po toliko člankih in uvodnikih in govorancah. Povej, da pritrjuješ vsebini vseh dosedanjih govorov, da pa si zadevi odkril še drug vidik, ki ga je treba upoštevati, čeprav ni treba, da se razlikuje od prejšnjih; zadostuje, da ga drugače oblikuješ, nekoliko zasučeš, mogoče začneš na koncu in pustiš sredo za začetek. Razvleci se, razpni škarje med tem in onim manj ali bolj od tvojih sogovornikov, škrcni za spoznanje drugače, vpleti kak primerček ali anekdotico; na koncu tudi povej, da si žrtvoval noč, kajti računati moraš s tem, da je drugi niso, kajti znani so ti običaji, navade in šege. Bodi ustrezljiv v svojih besedah in spravljiv; prisluhni, katera stvar se je začela odsedati, potlej se še nekoliko razširi v to smer, nacepi nekaj vejic, ne vsiljuj preveč pomišljajev, ne sitnari dalje z vprašanji, zavrtaj zadnjo piko in končaj; jenjaj medtem, ko zadnji stavek vztrepetava v zraku. Sedaj tiho in mehko na svoje mesto, ne drsaj, da ne odrgneš preproge; če stopaš, delaj zmerne korake, ženske naj stopicajo; pod častljivo streho se gibate in odgovorna je vaša služba.

Zdihovalnice, sezidane v središčih krajev, kjer uspeva tvoje ljudstvo, so sveta, nedotakljiva, narodna svetinja. Pod njihovo streho storijo narodnjaki veliko dobrega in lepega za svoje ubogo ljudstvo; morebiti ne poskusijo vsega in bi to morali, toda kdo hoče biti sodnik nad svojim bližnjim, kdo na tem zasukanem svetu je brez napake in pooblaščen, da vrže kamen, kdo popoln in si lasti pravico kritizirati svoje zveste narodne voditelje. Takó, s te strani je treba zastaviti taka vprašanja, in ne poznam ga, ki bi tu ne spoznal svoje nesramnosti in bi ne umolknil.

Kaj čuda torej, da sta bili osuplost in zmeda, ki sta se polastili terena, tem bolj ostrorezní; kaj čuda, če je še moja zgodba, ki se šele kratko časa prištevam med čuše, krenila z začrtane poti.

Kaj se je pravzaprav zgodilo? Pripetil se je malenkosten spodrseljajček. V to veselo narodnostno razpoloženje, polno upanja v boljšo prihodnost, polno obetov, da bo zatiralec le spezdel prgišče manj smrdljivega šovinizma in bo delo vodilnih čušev po toliko jalovih letih vendarle obrodilo prve lesnike; kajti hudo je to, če se ženeš za nesebično, neplačano stvar, da se potiš, pa ti nekdo pride in se ti smeje v pest; garaš petindvajset let in se ne pozna nikjer, da si garal. Ljudje se spogledujejo in se sprašujejo, ali si sploh kaj delal; v to obetavno razpoloženje je kanila nezgodica, bolj podobna napakici kot nezgodi, povzročila je, da so se čuši spet oblznili za lepe obete.

Tole se je zgodilo: neki čuš, eden izmed bolj vodilnih, je prečkal celovski glavni trg. Prav v trenutku, ko je došel vštric Herkula, ga je ta treščil s kijem po glavi. Čuš je bil pri priči ubit. Malo prej je še obujal

sanje tam pri Moserju ali Costi, po službi s tovariši, obujal sladko trpke sanje, trdosrčne, že v Miru razpisane sanje, torej stoletne, vseskozi zanesljive sanje. Sanjalo se mu je o voditeljih, ki so peljali ljudstvo v obljubljeni deželo, zato je bilo ljudstvo brez vodstva; vlivali so mu poguma, zato je bilo brez poguma; krepili so njegovo življenjsko voljo, zato je bilo brez življenjske volje; dopovedovali so mu, da je enakopravno in enakovredno, zato se je čutilo neenakopravno in neenakovredno. Vendar to niso bile sanje, temveč resnica. Dragi ubiti čuš, zasanjal si se v resničnost; odšel si pripravljen s tega sveta. Čuši so čuječa manjšina, vedno pripravljena za odhod, stalno na tekočem o poslednjih stvareh; natanko sluti, kdaj bodo prišli ponjo, na tekočem je, in ko pride čas, gre naproti. Marija prid' po nas, uboge reve. Čez štirinajst dni bi se bil moral odpraviti z delegacijo h kanclerju v narodni zadevi, zaradi starega, še neporavnane dolga, in terjati tam svojo pravico, da jo končno uresničijo; potrpljenja je konec, mera je polna, po toliko letih, po toliko vlogah in prošnjah in opominih in spomenicah, po toliko člankih in uvodnikih in govorancah, po tolikem črnilu in papirju. Nikoli še ni bil na Dunaju, prvič bi se bil moral napotiti tja v tej zvišeni lastnosti, pa ga je grede domov zadel Herkulov kij.

Prava kurba je ta Herkul. Stoletja že dviga svoj kij nad celovškim zmajem, pa mu ga doslej še ni dal poskusiti, niti pritakne se ga ne; prsti so se mu udrlji v orožje in zrasli v eno z njim, kamnito orožje jih je vsesalo vase in zdelo se je, da se ta zvarka ne bo zrahljala. Stojita si naproti in prakticirata toleranco, ne izpustita drug drugega izpred oči; ne drzneta si ozreti se po mimoidočih, fotografih, ljubezenskih parih in turistih. Takó se zdi, da bi podlegel, kdor bi samo tvegá pogled vstran; zato sta se vzela v oči. Toda, človek, motiš se, nista si tako nenaklonjena, kot se zdi na prvi pogled; odlašata in popuščata, prizanašata si in ne prežita na prvo priložnost, kot je bilo to nekoč. Danes sta se privadila drug drugemu; trpita se, ker sta oba kamnita, znotraj in zunaj iz iste snovi, iz istega kamna izklesana; dobro se razumeta, zaveznika sta in mnogo skupnega sta odkrila na sebi; ne bosta drug drugega pogubljala, ko pa imata oba istega nasprotnika: koroške čuše. Marsikdo je že šel tod mimo, pa mu Herkul ni prezračil s svojim kijem zatohle vesti, ni mu prebunkal in pretresel možganov, da bi mu obudil spomine na njegovo izdajalsko preteklost; ves čas se je obotavljal, ni zamahnil z zobatim kijem po zmajevi butici ali podobni sumljivi lobanji, pač pa je udrihnil po čušu in zmedel njegove sanje. Potem ko je udaril in se do kraja izdivjal, je spet obstal v svoji stari drži, spet je spravil kij v njegovo prvotno lego, znova so se napele mišice in znova so se pred zmajem zaiskrile velikanove oči; za radovedneže je bil spet stari Herkul kot doslej.

Nihče ni opazil, da se je Herkulov obraz za spoznanje omilil, nasmešek mu je okamenel na licih, tudi glavo je za malenkost zasukal proti kraju dejanja in iz oči mu je topleje sijalo kot prej; smilil se mu je ubiti čuš, ki je ležal na tlaku v svoji krvi. Do mozga mu je segel ubiti čuš, čeprav vse kaže, da bo razglašen za narodnega junaka, za manjšinskega heroja, in celo resno kaže, da bo svetnik; prvi čuš bo, ki mu bodo nebesa uradno

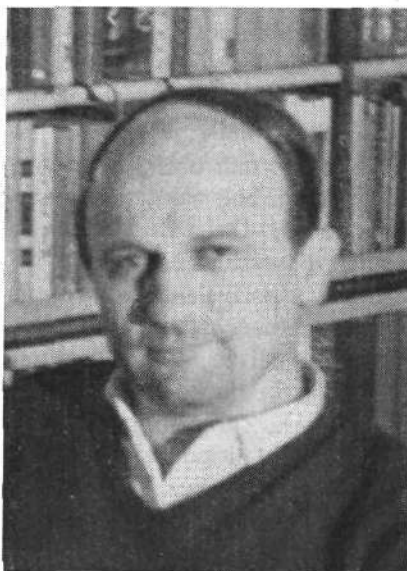
dodeljena in njegov prihod tjakaj uradno potrjen. Dobil bo spomenik, za začetek v rojstni vasi, na domačem dvorišču, med hišo in kurnikom, desno od gnojišča; za zdaj tam. Počakati je treba, kako bodo stvari potekale; registrirati je treba, kolikokrat ga bodo nemški šovinisti sosedsko pomazali. Zdaj, ko to neprijetno nezgodico zapisujemo, že poteka zbiralna akcija, kajti vsaka razglasitev in vsaka spomeniška čast stane preživele denar. Fare, ki so jim na voljo strokovne izkušnje na tem področju, so obveščene in pripravljene, ljudstvo navdušeno, župniki pridobljeni, ker se obeta, da bo nekaj odletelo tudi za cerkev; zadeva bo oznanjana, dokler denar ne bo zbran. Tudi je poskrbljeno, da dobrotniki prispevke osebno izročijo v župnišču; tako sodelovanje bodo javno pohvalili in zapisali v kroniko.

Praden boste to zgodbo brali, morate vedeti, da je posegla vmes še oblast. Mrtveca so pokrili z rjuhami in ga na nosilnicah odnesli, zdravniki so ugotovili vzrok smrti. Herkul jim je s svojo temeljitostjo zelo olajšal to delo. Hkrati so tudi začeli iskati storilce, vendar jim do danes še niso prišli na sled. Zaradi preiskav in splošne varnosti so trg za nekaj časa zaprli. Drugi dan so objavili v časopisih uradno ogorčenje in obsodili ekstremizem na obeh straneh, svojcem rajnega so izrekli globoko prizadetost s kancem državne tolažbe; distancirali so se od slehernega nasilja. Ukazali so, naj Herkula ne izzivajo, s tem da bi postavljali spomenike slovenskim šovinomom, ker bi to vneslo le nov nemir v deželo, vsak nemir pa škodi ugledu in redu. Škofija se je takoj priključila svetni oblasti, kajti Cerkev se najraje pridruži tistim, ki imajo oblast, ker si tako najlaže ohrani svojo. V cerkvenem tisku je objavila uradno ogorčenje in obsodila ekstremizem na obeh straneh, svojcem rajnega je izrekla globoko prizadetost s kancem cerkvene tolažbe; distancirala se je od slehernega nasilja. Ukazala je, naj Herkula ne izzivajo s tem, da bi postavljali spomenike slovenskim šovinomom, ker bi to vneslo le nov nemir v deželo, vsak nemir pa škodi ugledu in redu. Ukazala je po vrhu zvoniti z vsemi zvonovi za dušni pokoj nesrečnega rajnika in brati maše za mir v deželi; nadalje je ukazala, naj takoj nehajo zbirati za spomenik, zbrani denar pa porabiti za misijone, in še, da morajo načrte za spomenik javno preklicati.

Vsega skupaj dosti vzrokov, da so tudi obisk pri kanclerju preložili na poznejši čas, ko bo razpoloženje čušem bolj naklonjeno in se bodo narodne razmere v deželi spet obrnile na dobro. »Dol s Herkulom!« so vpili študenti. »Proč s Herkulom!« je vpilo dijaštvo. »Stran s Herkulom!« je vpila mladina. Slovenska tednika sta mirila duhove, pozivala sta vsak svojo polovico, naj takih stvari ne pozabijo, vendar pa to ne izključuje, da je treba krivcem odpustiti (Domače novice, stran 4); naj že tako rahlega miru v deželi ne kale še bolj z nepremišljenimi akcijami, končno se more kaj takega vsakemu pripetiti (Narodna politika, stran 1). Združeni bomo Herkulu odpustili, mogoče ni mislil tako hudo in sploh nismo pristojni, da to razsodimo; razsodba je v božjih rokah (Iz življenja cerkve, stran 6); veliko je pri tem naključja in smole, manj namena in zlobe (Kultura in prosveta, stran 3). Herkulu ni bilo lahko; prisoditi mu moramo, da se je precej časa obotavljal,

ali naj ali naj ne; bojeval se je sam s seboj; na njegovo stisko pomislimo, ki mu je morala vzeti zdravo razsodnost in ga tirati v dejanje; in na skušnjave pomislimo, ki so ga trle, preden je to storil (Za gospodinjo in dom, stran 5). Gnalo ga je, da se je izpovedal, nevzdržna napetost se je morala sprostiti. To gonilno silo je treba upoštevati, doslednost v ravnanju ceniti (Šport, stran 8). Če bi pod težo robatega kija res padel zmaj, ki mu je bil udarec pravzaprav od vsega začetka namenjen, bi ne bil več zmaj in mesto bi bilo oropano privlačnosti, oropano svoje vizitke, svoje značilnosti, mestnega grba, najbrž tudi mestne pravice in tako dalje, tujci pa nešteti spominkov. Postavimo, da bi tudi Ljubljana zgubila Prešernov spomenik, po čem bi se potem ti dve mesti, po vrhu prestolnici v osrčju Evrope, razlikovali med seboj. Ljudje bi ju ne prepoznali več, začeli bi ju zamenjavati, pomote bi bile na dnevnem redu. Morali bi jima vrniti posebnosti, da ju označujeta in razlikujeta pred svetom, Ljubljani kulturnika, Celovcu pa zver; potlej šele bi bil svet spet v ravnovesju (Novice po svetu, stran 2).

Če premislimo vse to, moramo ugotoviti, da je bil ubiti čuš še najmanjša škoda in potemtakem najboljša rešitev, kajti izbirati je bilo mogoče samo med večjim in manjšim zlom. Komu koristi torej vse razburjenje in natolcevanje? Kar se je zgodilo, se je zgodilo. Sploh pa, je Herkul avstrijski državljani? Zakaj je tako dolgo odlašal s svojim udarcem? Je bil to njegov prvi in edini udarec? Ali je Herkul ubil čuša zato, ker se mu je ta nastavljal pod noge? Izpričano je, da ni prvič prečkal glavnega trga nalašč tod mimo, nalašč s strani, s katere je bilo najlaže izvesti atentat na Herkula. Ali je čuš mislil ubiti Herkula in ga je ta prehitel? (Pestro in zanimivo, stran 7).

Valentin
Polanšek

Pet pesmi

VAL NOVIH MELODIJ

Množični pogovori
o starih betežnostih,
dosti obnavljanja,
starega že kot prva sled
homo sapiensa,
še in še prisluškujemo
in pritrjujemo,
prenašamo težave, ne da bi tarnali,